

Özgün Makale

Birinci Türk Dili Kurultayı'nda Reddedilen Miras: Edebiyat-ı Cedide¹

The Heritage Rejected at the First Turkish Language Congress: Edebiyat-ı Cedide

Deniz AKTAN KÜÇÜK*

Öz

Birinci Türk Dili Kurultayı, Cumhuriyet'in ulus-devlete özgü bir kültür politikası inşa sürecinde, edebiyatın millilik üzerinden yeniden nasıl tasarlandığını ve millî edebiyatın olmazsa olmazı olarak millî dil Türkçenin ısrarla nasıl vurgulandığını ortaya koyar. Kurultayda bir metnin dili onun yeni edebiyat kanonuna alınıp alınmayacağını belirleyen ana ölçüte dönüşürken, Edebiyat-ı Cedide'yi de kapsar biçimde İmparatorluk dili ve edebiyatının reddedildiği görülür. Öyle ki oturumlarda Edebiyat-ı Cedide'ye getirilen eleştiriler, millî edebiyat kanonunun neyi içerecek, neyi dışarı bırakacağı bağlamında net bir tanıma ulaşmaya çalışırken işlevselleşir. Edebiyat-ı Cedide'ye dair tüm nitelemeler, sadece Edebiyat-ı Cedide'nin ne olduğunu açıklamakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda yeni edebiyatın ne olmayacağını da manifestosuna dönüşür. Bununla birlikte halkın dili ve edebiyatı yeni, millî Cumhuriyet edebiyatının modeli olarak önerilirken, halkın dili ve edebiyatına dayanan yeni bir kanonunun kurulabilmesi için sadece İmparatorluk dilinin ve edebiyatının değil aynı zamanda özellikle Hüseyin Cahit gibi Edebiyat-ı Cedidecilerin de kültür alanından tasfiyesinin amaçlandığı hissedilir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Türk Dili Kurultayı, Dil İnkılabı, Edebiyat-ı Cedide, Millî Edebiyat.

Abstract

The First Turkish Language Congress reveals how literature was redefined through the lens of nationalism in the process of constructing a culture policy unique to the Republic. It emphasizes how the national language, Turkish, is an indispensable element of national literature. During the congress, the language of a text becomes the primary criterion for determining whether it will be included in the new literary canon, which also encompasses the rejection of the Imperial language and literature, including the Edebiyat-ı Cedide movement. In fact, the criticism directed at Edebiyat-ı Cedide during the sessions becomes functional in the context of defining what the national literary canon will include and exclude. All the descriptions of Edebiyat-ı Cedide not only explain what it is but also turn into a manifesto of what the new literature will not be. Furthermore, while the language and literature of "the people" are proposed as the model for the

¹ Makale başvuru tarihi: 17.10.2023. Makale kabul tarihi: 9.11.2023.

* Dr. Öğretim Görevlisi (yarı-zamanlı), Boğaziçi Üniversitesi, Türkçe Koordinatörlüğü, deniz.aktan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9272-6751.

new, national Republican literature, it is evident that not only the elimination of the Imperial language and literature but also the cultural eradication of individuals like Hüseyin Cahit is aimed at in order to establish a new canon.

Keywords: First Turkish Language Congress, Language Revolution, Edebiyat-ı Cedide, National Literature.

Giriş

1 Kasım 1928’de yapılan harf inkılabı’nın ardından, 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulur. Cemiyetin kurulmasından kısa bir süre sonra da Birinci Türk Dili Kurultayı’nın toplanmasına karar verilir. 26 Eylül 1932’de başlayan kurultay, 5 Teşrinievvel [Ekim] 1932’de sona erer. Birinci Türk Dili Kurultayı’nda ortaya koyulan tezler ve tutulan müzakere zabıtları, 1933 yılında Maarif Vekâleti tarafından bir kitap olarak yayımlanır. Atatürk’ün bir fotoğrafı ve bu fotoğrafa eşlik eden “Türk Dili Tetkik Cemiyetini Kuran ve Koruyan Büyük Reisimiz Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri” açıklamasıyla açılan kitabın kurultay esnasında çekilmiş bir fotoğrafla birlikte basılan “Başlarken” bölümünde hem Türk Dili Tetkik Cemiyeti hem de kurultay hakkında bilgi verilir.

“Başlarken” bölümünde, yine Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Atatürk tarafından kurulduğunun altının çizildiği ve Atatürk’ün “Türk varlığını kurtar[ması]” ile “Türk kültürünü yeniden diriltme ve ilerletme”si arasında paralellik kurulduğu görülür (*Birinci Türk Dili Kurultayı*, 1933, s. III). Bu paralellelikle birlikte, Kurtuluş Savaşı ve bu savaşı izleyen kuruluş dönemi Cumhuriyet tarihi açısından, hayatta kalma mücadelesine dayanan, kendi başına bir aşama olarak konumlandırılırken; bu aşamanın tamamlanmasının ardından vurgunun kültüre kaydığı fark edilir. Diğer bir deyişle, Cumhuriyet’in ulus-devlete özgü bir kültür politikası inşa etme çabalarının hız kazanacağı ve şiddetleneceği ikinci bir aşamanın şafağında bulunduğu hissettirilir. Esra Dicle’nin (2013) de belirttiği üzere, 1930’lar, Türkiye’de yeni Cumhuriyet’in modern ve millî karakterinin kapsamlı biçimde, pek çok alanda üretildiği, reformların kurumsal bir nitelik kazanarak halka aktarıldığı bir dönemdir (s. 16).

“Türk kültürünü yeniden diriltme ve ilerletme” ifadesi, sadece yeni bir seferberlik döneminin başladığını haber vermekle sınırlı olarak da kullanılmaz. Bu ifadede saklı olan, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir ulus-devlet olarak teşekkülünün ulusa özgü, ulus temelli bir kültürün inşasını zorunlu kıldığı ancak “inşa”dan kastın yeni bir kültürün icadı olmadığıdır. Türk milletinin ve bu millete ait millî dilin varlığının primordiyalist bir yaklaşımla varsayıldığı bu resimde, yapılması gereken de bir “diriltme” ve “ilerletme”dir. Türk kültürünün en ilksel, en kadim kültür olmasına rağmen “inhitat” a uğramış olması, onun yeniden dirilmesi gerektiğini de ortaya çıkarmıştır.

“Başlarken” bölümünde, Türk kültürünü yeniden diriltme ve ilerletme sürecinde yapılması gereken önemli işlerden biri, Türkçe “milletin varlığının en baş kaynağı” olduğu için, “dili kendi benliğine kavuşturma” olarak verilir. Bu yolda atılan ilk adımsa 1 Kasım 1928 tarihli harf inkılâbıdır. Türkçeyi dinçleştirme, geliştirme ve yüceltme işini üzerine alacak millî bir yapının gerekliliği, Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmasının dayanağı olarak paylaşılırken; cemiyet çalışmalarına başlamadan önce bir nabız yoklaması yapmak üzere yine Gazi Reis’in buyruğuyla bir kurultayın toplanmasına karar verildiği ifade edilir. “Türk dili üzerindeki ilk millî şuurun uyanışını belirten yüksek bir kültür hadisesi” olarak tanımlanan kurultayın Türk dili yüzlerce yıl “düzeltici bir bakımdan” uzak kaldığı için bir telafi işlevine sahip olduğu da hissettirilir (s. III).

Bununla birlikte, Atatürk'ün "bani" ve "hami" olarak teklifi öne çıkarılırken, aynı zamanda "dil bütün milletin malı olduğundan", dile dair meselelerin de yine geniş kapsamlı olarak, çoksesli bir tartışma ortamında değerlendirilmesinin ve cemiyetin çalışma hattının "milletin düşündüğü ve dilediği" biçimde çizilmesinin amaçlandığının altı çizilir. Sözü edilen çoksesliliğinse kurultaya davet edilenlerin çeşitliliği ile sağlanmaya çalışıldığına işaret edilir (s. IV).

Türk dilinin menşeleri, diğer dillerle ilişkileri ve tarihsel süreçte geçirdiği değişimler, Türk dilinin güncel hali ve ihtiyaçları, Türk diline dair öngörülen gelişmeler ve bunları mümkün kılmak üzere yapılması gerekenlerin müzakere edildiği kurultayda altı çizilen noktalardan biri, millî bir edebiyat kanonunun kurulum sürecinde konuşma dili ile yazı dili arasındaki fark ve bu farkı kapatmanın çareleridir. Dil inkılâbı ile aynı zamanda bir edebiyat inkılâbının hedeflendiğine (Tekelioğlu, 2003, s. 75) işaret edilen kurultayda, millî dil millî edebiyatın temel yapıtaşı olarak kavramsallaştırıldığından dile dair meseleler edebiyata dair meselelere dönüşür. Bu meselelerden en çetini, dilin yüzyıllarca hakiki bünyesine yaklaşımdan alıkoyulması ve halktan, halkın kendi doğallığı içinde sürdürdüğü konuşma dilinden ayrılarak, millî bir edebiyatın gelişmesinin engellenmesi olur. Bu noktada işaret edilen, Cumhuriyet öncesinin milliyet duygusunu kuvvetten düşüren "menfur şerait"idir. Türkçe her türlü yabancı tesirden uzak biçimde yüksek edebî kabiliyet gösterebilir bir dil olmasına rağmen bu kabiliyetin yazı dilinde sürmemesinin sorumluları olarak da "cemiyetin yüksek tabakaları"nda konumlandırılan divan edebiyatı şair ve nasirleri ile birlikte Edebiyat-ı Cedideciler gösterilir. Bu açıdan, Edebiyat-ı Cedide yani yeni edebiyat da eski edebiyata dâhildir.

Kurultayda Edebiyat-ı Cedide'nin sert bir biçimde eleştirildiği ve bu eleştirilerin millî edebiyat kanonunun neyi içerip neyi dışarı bırakacağı bağlamında net bir tanımına ulaşmaya çalışılırken işlevselleştirildiği fark edilir. Edebiyat-ı Cedide'ye dair tüm nitelermeler, sadece Edebiyat-ı Cedide'nin ne olduğunu açıklamakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda yeni edebiyatın ne olmaya çağının da manifestosuna dönüşür. Bununla birlikte, kurultay dile, böylelikle de edebiyata millî bir nitelik kazandırma ana amacını gerçekleştirmek üzere yapılması gerekenlerin tartışılması için toplanırken, dili millî bir nitelik kazanmaktan alıkoyduğu düşünülen ya da dilin düzeltici bir bakımdan, bunu beraberinde getirecek millî şuurdan yoksun kalmasının sorumlusu olarak görülenlerin de sözü edilen çokseslilik uyarınca kurultaya davet edildiği görülür. Edebiyat-ı Cedidecilerin hayatta olan kimi yazar ve şairlerinin de konuşma yapmak, kendi fikirlerini paylaşmak ya da diğer bir deyişle karar alma sürecine müdahil olmak üzere kurultaya katılıyor olması, tartışmaları daha da alevlendirir. Özellikle Faik Ali [Ozansoy] ve Hüseyin Cahit [Yalçın] gibi Edebiyat-ı Cedidecilerin konuşmalarının ardından bu isimlerin sadece mazide kalan Osmanlı'da dile ve edebiyata verdikleri zararlar değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in inkılâpçı/devrimci ruhuna katılmamakla, yeni Cumhuriyet'in yeni edebiyatının millî bir karakter kazanmasına köstek olmakla itham edildikleri fark edilir.

Bu yazıda amaçlanan da Birinci Türk Dili Kurultayı oturumlarında yapılan konuşmalar ve gerçekleşen tartışmalara odaklanarak; edebiyat yeni ve millî bir kanon oluşturmak üzere yeniden tasarlanırken, Edebiyat-ı Cedide'nin "kötü öteki" olarak konumlandırılmasına, reddedilen mirasa dönüşmesine dikkat çekmektir. Bu doğrultuda, bu yazıda öncelikle kurultayda ortaya koyulan ortak ses incelenecek, ardından Faik Ali ve Hüseyin Cahit gibi Edebiyat-ı Cedidecilerin yaptıkları konuşmalarla bu ortak sestem nasıl farklılaştıkları ve bunun kurultaya katılanlar tarafından nasıl alımlandığı değerlendirilecek, son olarak da millî bir edebiyat kanonunun oluşumunu şekillendirecek ana ilkeler belirlenirken bu farkın da sıcağı sıcağına işaret ettikleriyle beraber Edebiyat-ı Cedide'nin işlevselleştirilme biçimi tartışmaya açılacaktır.

Kurultayın İlk Beş Günü: Ortak Ülküde Buluşanların Ortak Sesi

Agâh Sırrı Levend (1960), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri* adlı çalışmasının “Cumhuriyet Devrinde Dil Meselesi” bölümünde, “dilde sadeleşme” meselesinin Cumhuriyet Dönemi’nde de yazılıp çizilmeye devam ettiğini söylese de bu konuda sert tartışmaların ya da büyük hizipleşmelerin artık gerçekleşmediğini, dilde sadeleşmeye hücum edenlerin eski hızını kaybettiğini, koyu “muhafazakârlar”ın sustuğunu ya da yumuşadığını ve “Osmanlıca’yı, kelimeleri, tamlamaları ve bileşik sıfatlarıyla yazılarında hala yaşatmağa çalışanlar”ın tepkiyle karşılandığını belirtir (s. 389). Agâh Sırrı Levend’in değerlendirmelerinde de görüldüğü üzere “dilde sadeleşme” vurgusuyla millî dil olarak Türkçenin önerildiği ve desteklendiği, bu konuda ortak bir sesin kendini hâkim kıldığı ve yine bu doğrultuda Osmanlıcanın tepki ile karşılanarak, bu ortak sestten ayrılma ile eşlendiği bir kültürel ortam söz konusudur. Bu kültürel ortam, Birinci Dil Kurultayı ile netleşen dil inkılâbının ürünüdür. Mete Kaan Kaynar ve Nurettin Kalkan’ın (2019) da belirttiği üzere, Birinci Türk Dili Kurultayı, Cumhuriyet’in dil inkılâbının şekillenmesi ve kurumsallaşmasında ciddi bir öneme sahiptir. Kurultayın sahip olduğu bu önem, sembolik olarak da kurultayın ilk gününün Dil Bayramı olarak kutlanması ile somutlanır (s. 447).

Birinci Dil Kurultayı, ortak bir sesin hâkimiyetini kurma ve bu hâkimiyeti hem bilimsellik hem de geniş katılım vasıtasıyla belli bir uzlaşya vararak meşru kılma amacıyla toplanır. Kurultayın oturumlarına bakıldığında da devlet teşkilatı ve siyasal kimlikli aydın kadroların hâkim olduğu bürokratik ağırlığın kendini gösterdiğini (Turan, 2023, s. 151), kurultaydan önce umumi kâtipliğe yazılı olarak verilen konuşmaların –bu yazının ana tartışmasının odağında olan istisnalar dışında– ortak bir sesin sözcülüğünü yaptığını ve ortak sestten sapmalar söz konusu olduğunda gerçekleşen tartışmalarda “resmî” dil görüşlerinin tekrarlandığını (Lewis, 2007, s. XXXIV) söylemek mümkündür.

Sözü edilen bu ortak ses, demokratik, halkçı ve özellikle inkılâpçı vurgularla dilin ve edebiyatın millîleştirilmesi ülküsünü ortaya koyarken, Hasan Ali Bey’in [Yücel] konuşmasında kendini şu ifadelerle duyurur: “Yeni bir hayat ve yeni mefkûremize uygun bir dil ve onun öz kalıpları içinde millî bir kültür yapmak mecburiyetindeyiz” (s. 213). Dilin ve bağlantılı biçimde edebiyatın bir ülküyle birlikte anılması, millîlik çerçevesine alınması, ihtiyaç duyulan ve inşası zorunlu görülen millî kültürün asli bileşeni olarak konumlandırılması ise dil ve edebiyatın belli bir işlev yüklediğine işaret eder. Bu işlev, “Türk kültürünü yeniden diriltme ve ilerletme” ile birlikte düşünülürken, dil ve edebiyat Türk milletine özgü olan kültürü hem taşıma ve yansıtma hem de üretme ile görevlendirilir. Dil ve edebiyat, bu açıdan sadece Türk milletine özgü, tarihsel anlamda devamlı, ayırıcı bir kültürün varlığının ispatı olarak sunulmaz; aynı zamanda Cumhuriyet yurttaşlarının millî bir kimlik edinmesine katkıda bulunacak bir araçsallıkla, propagandayla birlikte de düşünülür. Bu açıdan Şerif Eskin’in (2023) de altını çizdiği gibi, söz konusu 1930’lar olduğunda özellikle edebiyatın salt estetik ve teknik bağlamlarıyla özerk bir alanda tartışılması imkânının yok denecek kadar kısıtlanmış olduğu görülür (s. 140).

Dilin ve edebiyatın millîlik uyarınca tanımlanması ve tasarlanmasının amaçlandığı kurultayda bu amacın gerçekleşmesi için İmparatorluk geçmişinin de belli bir biçimde yeniden konumlandırılması gerekliliğinin duyulduğu hissedilir. Bu doğrultuda, kurultayın ilk gününde Türk Dili Tetkik Cemiyeti Reisi Samih Rifat Bey’in yaptığı açılış konuşmasından itibaren kurultayın Dolmabahçe Sarayı’nda yapılıyor olması, sembolik bir anlamla kuşatılarak çokça tekrar edilir. Samih Rifat’ın da ifade ettiği gibi nasıl “daha dünkü devirde kapıları kibleler ve mabetlerin mevkinde bir yükseklik gururiyle bağlı olan bir sarayın yıkılmış tahtı üstünde, milletin kendi eliyle kurduğu bir kürsü etrafında müşterek bir gaye için toplan[ılmışsa]” (s. 1) dil ve edebiyat

konusunda da artık devrin değiştiğinin, o kendini her şeyden yüksek gören sarayın yıkıldığının, o sarayın yıkıntuları üstünde olsa da o sarayın sembolize ettiğinden bambaşka bir şeyin kurulmakta olduğunun, bu başkayı kuranın millet, kurulanın da millî olduğunun fark edilmesi şarttır. Eskin'in (2023) de belirttiği üzere, millî bir kültürün inşa edilmesi süreci yeni bir hafıza rejimini beraberinde getirirken, eski düzenin hatıraları hafızadan silinmeye çalışılır ki sanat ile edebiyat da bu noktada bir işlev edinir (ss. 34-35). Bu açıdan şunu da eklemek gerekir: Kurultayın Dolmabahçe Sarayı'nda toplanması, imparatorluk geçmişine bağlantılı bir hafıza mekânının yeniden anlamlandırılması çabasını yansıtır. Söz konusu olan bir silme, yerinden etme eylemidir ve bu aynı zamanda bir yeniden yapılandırma eylemine karşılık gelir. Yeni düzenin kendini gösterebilmesi için sadece unutturmak değil; dönüştürerek, anlamını yenileyerek yeniden hatırlatmak, yeni hatıralar bırakmak da gerekir. Bu nedenle Dolmabahçe Sarayı artık sadece geçmişte kalmış bir imparatorluğun saraylarından biri değildir. Unutulması, hafızadan silinmesi mümkün olmayan bir imparatorluk simgesi olarak Dolmabahçe Sarayı, 26 Eylül 1932'den itibaren aynı zamanda Dil Bayramı olarak da sürekli hatırlanacak Birinci Türk Dili Kurultayı'nın, yeni Cumhuriyet'in millî kültür seferberliğinin asli bir parçası olan dil inkılabının da mekânıdır.

Samih Rifat'ın açılış nutkuyla sınırlı olmaksızın, kurultay süresince genel olarak konuşmaların yerinden etme ve yeniden kurmanın inkılâpçı/devrimci coşkusuyla sarmalandığı, birliktelik ve ortaklığın vurgulandığı, birliktelik ve ortaklığın da halkçı bir demokrasi taraftarlığı ile kavramsallaştırılırken milliyetçilik tarafından temellendiği görülür. Samih Rifat'ın açılış konuşmasında da söylediği üzere dil ve demokrasi arasındaki ilişki yeni Cumhuriyet için büyük bir önem taşımaktadır. Cumhuriyet öncesinde idare edenle edilen farklı olduğundan yazı ve halk dili olarak ayrışarak ikileşen dili yeniden teklemenin vakti gelmiştir. İdare edenle idare edilen arasındaki fark ortadan kalktığına göre zamanında bu ikisi arasında bir anlaşamama sorununa da neden olan bu ikilik de ortadan kaldırılmalı, dile milliyetçi ve halkçı bir şekil verilmelidir. Dili millîleştirmek ve halka yaklaştırmak, her alanda ana amaç olarak benimsenen "sevgili" halkla birleşmenin de bir gereğidir (ss. 9-10). Türklük ve bağlantılı olarak Türkçenin yüzyıllar süresince uğradığı "inhitat"ı, layık olduğu değer ve yere sahip olmama halini ortadan kaldırmak da ancak böyle bir gereğin duyulması ile gerçekleşecektir. Yüzyıllarca milliyet duygusundan mahrum yüksek tabakalar yüzünden dilde, edebiyatta, sanatta ya da genel olarak kültürde "salim bir bünye"nin ortaya çıkmamış olması, Cumhuriyet öncesinin menfur şeraiti altında millî edebiyatı düşünmenin, lisanın hakikî bünyesine yaklaşmanın kimsenin hatırından geçmemesi, içtimai kanunlara uygun görülebilirse de bu artık hiçbir kanun tarafından dayanaklandırılabilir, açıklanabilir değildir (ss. 4-5).

Kurultay reisi olarak seçilen Kazım Paşa [Özalp] da kurultayın amacını net bir biçimde ortaya koyarken, Türklük ve bağlantılı olarak Türkçenin yüzyıllarca uğradığı "inhitat"a vurgu yapar. "Kıymet ve kabiliyeti pek büyük" olsa da "hakikî" Türk dili "lâyik olduğu mevki"de bulunmadığından, onu tetkik ederek yükseltmek "en ehemmiyetli ve millî vazife" haline gelir (s. 13). Dilin millî bir vazifeyle ilişkilendirildiği düzlemde, Şeref Bey de dil uğruna verilen mücadeleyi militarist bir paralellik bağlamında aktarır:

Türkü ve Türklüğü basmak, yerinden oynatmak için saldıranlara karşı bütün bir tarihe önünde baş eğdiren büyük Türk çocuğunun yurdumuzun sınırlarından gürleyen sesi saldıranların yüzüne "Türk yurduna girilemez yasaktır!" dediği gün, Türk yurtları kurtuldu. (Alkışlar) Bugün de o ses, Türk çocuklarının ve bütün bir insanlığın pek iyi tanıdığı o ses, Türk diline giren ve onu binlerce yıldan beri tutsak yapmağa uğraşan yabancı sözlere "Türk dili bir ana dildir. Ona yabancı giremez. Yasaktır!" diye haykırdı. (Alkışlar) İşte şimdi de Türk dili kurtuldu. (ss. 249-250)

Vatanın sınırlarıyla dilin sınırlarının çakıştığını, ikisinin millî olmada denkleştiğini, millî olmanın da yabancı olanın bünyeden atılmasıyla erişilecek bir kurtuluşla kavramsallaştırıldığını ortaya koyan bu beyanlar, kurultayın tasfiyecilik vurgusunun görülebileceği örneklerden sadece biridir. Benzer biçimde, Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in de ifade ettiği üzere "millî tarihin kalbini kanatan iftira ve husumet dikenleri" nasıl temizlenmişse Türk dili de yabancı unsurlardan kurtarılacak "asil benliğini" bulacaktır. Bunun için yapılması gerekense içinde ancak eser miktarda Türkçe bulunduran ve adeta yeni bir dil olan Osmanlıca ile bir an evvel ilişkisi kesmek ve kaynağa yani halka, halkın diline dönmektir (ss. 14-15).

Bütün konuşma ve tartışmaları millîlik vurgusu tarafından belirlenen kurultayda, görüldüğü üzere, İmparatorluk geçmişi sadece reddetmekle kalmayan aynı zamanda bu geçmişi yine primordiyalist bir yaklaşımla millî olanın hâkimiyetini engellemekle itham ederek ötekileştiren ve düşmanlaştıran bir çerçeve çizilir. Türklüğün inhitatından Osmanlı İmparatorluğu sorumlu tutulurken, İmparatorluğun yani sarayın dili Osmanlıcanın yabancı unsurlara geçit vererek millî dil Türkçenin geri planda kalmasına neden olduğu, millî dilin ise halkın dili olarak kendince bir devamlılık gösterdiği ileri sürülür. Burada ulus-devletle imparatorluk arasında kurulan ikili karşıtlık, söz konusu dil olduğunda Türkçe ile Osmanlıca arasında, söz konusu edebiyat olduğundaysa halk edebiyatı olarak konumlandırılan Türk edebiyatı ile divan edebiyatı başta olmak üzere ve Edebiyat-ı Cedide'yi de içerir biçimde Osmanlıcanın ağırlıklı olarak kullanıldığı İmparatorluk edebiyatı arasında kurulur. İmparatorluk'ta üretilen Ermenice, Rumca ya da Ladino edebiyatın esamesinin okunmadığı oturmelerde, Pelin Başçı'nın (2008) da ifade ettiği gibi, Türk edebiyatı kavramı Osmanlı ile kurulan karşıtlığı çağrıştıran aynı zamanda etnik olduğu kadar tarihî, coğrafi bir kopuş ve sterilizasyona da işaret etmektedir (ss. 51-52). Öyle ki Reşit Galip Bey'in "temizlenme" vurgusu da bu tip sterilizasyona denk düşmektedir. Millî kültürün yeniden dirilmesi ve ilerlemesi için millî olmayanın bir an önce tasfiye edilmesi gerekir.

Reşit Galip Bey'in yapılması gerekenin yapılacağına, umulan sonucun alınacağına güveni tamdır. O kadar tamdır ki buna kendisi kadar itimat etmeyenleri ayrıştıran, düşmanlaştıran, safaları nefleştirerek sıklaştıran ve alkışlardan genel kabul gördüğü anlaşılacak bir tavrın sözcülüğünü yapmaktadır: "Türk dilinin Türk milleti tarafından kurtarılacağından şüphe edenlerin, Türk dilinin aslî zenginliğini, aslî haşmet ve azametini tekrar kazanacağına inanmayanların millet hafızasının cehenneminde dünyanın sonuna kadar yanacaklarına inandığımı söylemek isterim (Alkışlar)" (s. 16). Tasfiyeciliğin Türk dilinin yeniden inkişafında millî bir kültür politikası haline geldiğini, tasfiyecilik karşıtlığının da bu politikaya muhalefete denk tutulduğunu ortaya koyan bu beyan, bu anlamda "biz" ve "onlar"ın sınırlarını da çizer. Şerif Eskin'in (2023) de belirttiği üzere, inkılâpçı sanat kanonunun görüşleri hilâfında herhangi bir beyanda bulunmak pek çok defa doğrudan rejim aleyhtarlığına yorulur ve yaşanan münakaşaların seyrini genellikle bir tarafın hiddetli ithamları belirler (s. 140). Öyle ki "biz" ve "ötekiler" retoriği ile çekilen sınır hatları ulusal söylemin eksenini teşkil ederken, kanondan içeri buyur edilenlerin de "bizim" addedilenler olduğu görülür. Klasik ve modern Osmanlı edebiyatları ise kültür planlayıcılarının hışmına uğrayarak kapı dışarı edilir (s. 32). Jale Parla (2008) da, Türkçe devlete ve millete bağlılığın ölçüsü haline gelirken, yazarların dile yaklaşımlarının ve kullanmayı seçtikleri dilin onların dostlardan mı düşmanlardan mı olduğunu belirlediğini ifade eder. Çünkü hâlâ Osmanlıcaya yöneliyor olmak, yeni Cumhuriyet'in ilkelerinden de sapmaya, bir çeşit sapkınlığa karşılık gelir (ss. 30-31).

Kurultayın Altıncı Günü: Söz Edebiyat-ı Cedidecilerde

Kurultayın ilk beş günü ancak ufak tefek fikir anlaşmazlıklarıyla hareketlenerek genelde sakin geçerken, bu sakinliği beraberinde getiren uyumu ciddi anlamda ilk bozan Faik Ali olur. Faik Ali

konuşmasını dili bir milleti meydana getiren fertler arasındaki toplumsal anlamda en kuvvetli bağ ve insanı insan kılan ilim ve sanatla bunların ortaya çıkardığı medeniyet yolunda ilerlemenin başlıca aracı olarak tanımlayarak açar, dil üzerine çalışmanın önemini vurgular ve bunun vatani ve millî bir borç olduğunu söyler. Yeni bir istiklal ve istikbal devri ile inkılâp ve tekâmül sahaları açan Atatürk'e övgülerle devam eden konuşmada, Atatürk'ün uygun görmesi sonucu toplanan kurultay da bağlantılı biçimde övgülerden payına düşeni alır. "Azim ve çetin" dil meselesine dair yapılacaklar göz önüne alındığında kurultay Faik Ali tarafından "büyük bir teşebbüs" olarak konumlandırılır ve kurultayın meselenin "ancak ana hatları" nı çizebileceği, "ancak bir başlangıç, bir işaret ve bir delâlet" olabileceği söylenir.

Tüm bunlar Faik Ali'nin ana önermesini ortaya koyma sürecinde bağlamı yavaş yavaş hazırlamaya yönelik olarak sarf ettikleridir ki tam bu noktada bir "fakat" yardımıyla Faik Ali önermesini netleştirmeye girişir: "Fakat günün bu büyük meselesi bir gün meselesi değil, hattâ birkaç ay meselesi de değil, yılları istiap edecek ve çok dikkatli ve meşekkatli mesaiyi iycap ettirecek muazzam bir keyfiyettir" (s. 266, özgün imla). Faik Ali, bu cümle ile birlikte inkılâp/devrim ile tekâmül/evrim arasındaki farkla ilgilenmeye ve söz konusu dil meselesi olduğunda inkılâptan ziyade tekâmülden yana olduğunu ifade etmeye başlar. Öyle ki Gazi Hazretlerinin maksadının da bir müddetten beri gazeteler yazıp dursa da ya da birçoklarının dilinde dolaşsa da "bir lisan inkılâbı vücade getirmek" olmadığına inanır. Gazi'yle ters düşmeyen hatta Gazi'nin ana hedefine dair yanlış anlaşımaları düzeltmeyi deneyen bu beyan, inkılâp sözünün anlamının tamamen başka olduğundan hareketle o günkü büyük ve ulvi maksadın ancak tekâmül olabileceğini de bütün saflığı içinde ifade eder. Konuşmanın bundan sonraki kısmında açıkça eleştirilen de inkılâpçı bir müdahalenin dile vereceği zarar olur.

Faik Ali, tartışmasını kurarken dili sadece konuşup anlamaya ya da okuyup yazmaya yayan bir araç olarak almanın yüzeyselliğiyle başlar. Dili bu dar sahada tanımlamaktan vazgeçildiğinde onun ilim, fen, sanat olduğu hakikatinin belireceğini ileri sürer. Edebiyat da bu doğrultuda, "bir süs, bir heves değil, en sade, en basit düşüncelerimizden, en derin, en karışık duygularımıza, alelâde bir bedîî heyecandan en şiddetli en yüksek hamaset sarsıntılarına kadar bütün hislerimizi, bütün endişelerimizi tebliğ" (s. 269) denk düşer. Faik Ali'nin altını çizmek istediği asıl nokta, edebiyatın tüm bunları, en basitinden en karmaşığına, ifade edebilecek bir dili haiz olmasıdır. Ya da diğer bir deyişle, Faik Ali, dili sadeleştirirken "basitleştirme" olarak aldığı tasfiyeciliğe karşıdır.

Faik Ali, dile giren ve yerleşen kelimelerin artık yabancı sayılmayacağını, Öztürkçe kadar "kendi servetimiz, kendi malımız" olduğunu iddia eder. Zannedildiği gibi Arapça ve Farsçanın esiri olmadıklarını, o kaynaklardan aldıklarından istedikleri şekilde tasarruf ettiklerini dile getirir. Bu nedenle de binlerce kelimeyi yabancı sayarak onları mutlaka atmayı ve yerlerine her ne olursa olsun başkalarını bulup koymaya çalışmayı "doğru bir hareket" olarak görmez. Tasfiye hareketini desteklemeyen bir pozisyon benimserken, tasfiyeciliği de dilin kendi değişim sürecine dışarıdan bir müdahale olarak niteler. Faik Ali'ye göre, olması gereken, dildeki kelimelerin kendi kendine tasfiyesine izin vermek ya da diğer bir deyişle işi tekâmüle bırakmaktır: "Kelimeler canlı mahlûklar gibidir. Hayatiyet kudretini kaybetmiş olanlar zaten yaşayamaz, nitekim her millette birçok eserlerin sayfeleri birçok elfaza kefen ve metfen olmuştur." Öyle ki bu sadece yazı dili için değil konuşma dili için de geçerlidir. Faik Ali, yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkı kapatmaya dair çabalara da örtük bir gönderme yaparak, bu farkı kapatmak bir tarafa, konuşma dili olarak da binlerce münevver ve hünerverin yine tekâmül sonucunda işlene işlene gittikçe incelişip güzelleşen ve musikleşen şivesini koruyup kollamaktan yanadır (ss. 265-270).

Görüldüğü üzere Faik Ali, dil ve bağlantılı biçimde edebiyatın yeniden tanımlanması ve tasarlanması sürecini belirleyen millîlik çerçevesinin içinden konuşmamaktadır. Şerif Eskin'in (2023) de belirttiği gibi, harf inkılabını izleyen dönemde Tek Parti iktidarının yönetim ve denetimi altında ulusal kültür yaratmaya yönelik bir dizi planlama çerçevesinde tüm resmî ve sivil aygıtlar seferber edilirken, ulus inşası için girilen seferberlikte edebiyat kurumuna da bir rol atfedilir, bir işlev yüklenirken ve edebiyatın ulusu tahayyül etmeyi mümkün kılan tarihsel-toplumsal fenomenlerden biri olduğu farkındalığıyla edebiyatın uluslaşma projesinin dümen suyuna girmesine uğraşılırken (s. 23), Faik Ali dil ve edebiyat meselesine bambaşka saiklerle yaklaşmaktadır.

Faik Ali'nin ardından söz alan Hüseyin Cahit'in konuşması ise Türk dilinin menşeleri, diğer dillerle ilişkileri üzerine yapılan çalışmaların mesnetsizliğine dair ithamlarla açılır. Bu ithamlar, kurultayın beş günlük emeğine yöneltmiş gibi algılanacağından, Hüseyin Cahit kurultayda yapılan konuşmaların metinlerinin kurultay öncesinde hazırlanıp umumi kâtipliğe verilmiş olduğunun da altını çizerek bu yanlış algıyı engellemeye çalışır. Ancak yine de "aldatıcı benzeyişlere, fikir oyunları kabilinden sayılabilecek bazı buluşlara karşı gayet uyanık olmayı" öneren bu açılış, kurultayın genel havasına uymayan bir konuşmayla karşı karşıya olunduğunu gösterir.

Hüseyin Cahit de ana önermesini paylaşmaya dili tanımlayarak başlar. Hüseyin Cahit'e göre dil, "içtimâî bir müessese, tabîî bir uzviyet"tir. "Dili temizlemek" için girilecek köktenci bir tasfiye hareketi de bu nedenle baştan başarısız olmaya mahkûmdur. Yabancı dillerin Türkçe üzerindeki etkisini kaideler ve kelimeler olmak üzere iki sahada değerlendiren Hüseyin Cahit, eğer bir temizleme işine girilecekse bunun kaideler sahasında gerçekleşmesi gerektiğini belirtir: "Müstakil bir vatanda ecnebi kanunlar ne kadar haysiyete dokunucu bir esaret ise müstakil bir lisanda da ecnebi kaideler aynı derecede tahammül edilemez bir lekedir." Bununla birlikte Hüseyin Cahit'e göre bu büyük bir zorluk da çıkarmayacaktır. Arapça ve Acemce "zaten" 25 senedir "sökülüp götürülüyor"dur ki yakın zamanda bu dillerin kaidelerinin de tamamen maziye karışacağından şüphe etmemek gerekir. Görüldüğü gibi, tıpkı Faik Ali'nin konuşmasında olduğu gibi Hüseyin Cahit de işi zamana, dilin kendi değişim akışına ya da diğer bir deyişle tekâmüle bırakmaya hazırlayıcı ifadelerle işe koyulmaktadır. Öyle ki Hüseyin Cahit'e de göre tam da bu nedenle "bir şey yapmağa lüzum yoktur." Dile girmiş ve yerleşmiş kelimeler hatta birer kelime halini almış tamlamalar, "yerlerine daha sade ve ruha daha sokulgan Türkçe tabirler kaim oluncaya kadar" yaşamaya devam edecek, bu gerçekleştiğinde kendi kendine silinip ya da sökülüp gidecektir. Anlaşıldığı üzere, Hüseyin Cahit'in konuşması, dili dışarıdan bir müdahale yani bir inkılâp hamlesiyle değiştirmekle dili kendi haline bırakıp, kendi evrimsel sürecini yaşamasına izin vermek arasında yapılacak bir seçime odaklanmaktadır. Hüseyin Cahit'in taraftarı olduğu seçenek ikincisidir.

Dilin aşırı ve doğal olmayan hamlelerle ilerlemek isteyenlerin keyfine tabi olduğu takdirde dil olmaktan çıkacağını düşünen Hüseyin Cahit, dildeki tekâmüle dikkat çeker. Türkçenin "zaten" sadeliğe doğru kendi kendine değişim gösterdiğinden hareketle Türkçeye karışmış yabancı kelimelerden dolayı edilen şikâyetleri de abartılı bulduğunu ifade eder. Yabancı kavimlerle ilişkide bulunmanın doğal bir sonucu olarak değerlendirdiği bu karışmayı anlamlandırırken de vurgu yine aynı noktadır: Kelimelerin dile girişi suni bir yolla değil, tarihî bir zaruret ve icabın neticesinde, tekâmülle gerçekleşir. "Dünyada, her sahada olduğu gibi, dilde de bir şey olmuşsa onun öyle olması zarurî idi de onun için olmuş demektir."

Hüseyin Cahit'e göre, dilin sadeliğe doğru kendiliğinden hareketine müdahalede bulunmak yani "yazı dilinden yabancı kelimeleri atarak yerlerine öz Türkçe koymak" herhangi bir heyetin başarabileceği bir iş değildir. Dile söz dinletmek imkânı yoktur. Bu doğrultuda, dilin müdahale

kabul etmez bir şey olduğunu örneklerle açıklar. “Bugünkü Türkçede pek alışkın bulunduğu-muz, pek benimsediğimiz bazı Arapça ve Acemce kelimeleri atarak yerine hiç me’nus olmadığı-mız eski Türkçe kelimeler getirmek suretiyle yazı yazma tecrübeleri yürüyebildi mi?” diye sorar. Ancak soruyu o günün müdahaleleriyle de sınırlamaz. “Diğer taraftan, meselâ, ‘edebiyatı cedide’ lisanı payidar kalabildi mi?”, “Bir daha geri gelmesinin ihtimali var mıdır?” diye de ekler.

“Lisanın tabii seyri” bağlamında dilde kendiliğindenlik ile akademi kararları, ceza kanunu-nu maddeleri bağlamında dilde zorlamayı karşı karşıya getirse de Hüseyin Cahit, dil meselesi karşısında hiçbir şey yapmamayı, elleri kavuşturup kaza ve kaderin hükmünü bekleyerek bu işle alakadar olmamayı teklif etmediğinin de altını çizer. Bundan sonra yapılabilecekler, mesela yeni bir kelimeye ihtiyaç duyulduğunda bunu Türkçeden hareketle yapmaya dair öneriler getirir. Menşeleri Arapça ya da Acemce olsa da “Türk hayatının, Türk kafasının mahsulü” olan keli-melerden bahsederek, Faik Ali’ye koştur bir düzlemde tasfiyecilik karşıtı bir tavrın sözcülüğünü yapar.

Hüseyin Cahit’in dile, dil meselesine dair tüm beyanları, diğer yandan asıl meselesinin edebi-yatın dile müdahale ile alacağı şekil olduğuna da işaret eder. Faik Ali gibi Hüseyin Cahit de dille, edebiyat bağlamında ilgilenir. Faik Ali gibi tasfiye hareketini reddederken Hüseyin Cahit de yazı dilini “basit” konuşma diline yaklaştırmayı reddeder. Kendini konuşma dilini esas alan, herke-sin değilse bile büyük bir ekseriyetin anlaması arzu edilen metinlerden oluşmuş millî bir edebi-yat kanonu kurmanın karşısında konumlandırır. Hüseyin Cahit öncelikle eski divan edebiyatı ve özellikle o edebiyatın nesri düşünüldüğünde yazı dili ile konuşma dili arasındaki farktan kork-maya hak olduğunu ancak bu ikisi hâlihazırda artık çok ayrı olmadığından bu tip bir korkuyu da abartılı bulduğunu ifade eder. Bununla birlikte Hüseyin Cahit’e göre şunu da bilmek gerekir ki “yazı dili hiçbir yerde hiçbir zaman konuşma dilinin aynı olmamıştır ve olamaz.” Yüksek sanat ve edebiyatı “kültür mahsulü” olarak niteleyen Hüseyin Cahit’e göre, “onu herkesin malı yap-a-bilmek için san’at ve edebiyatı herkesin seviyesine indirmeğe değil, kültürün dairesini herkesi içine alacak surette genişletmeye çalışmalıdır.” Öyle ki Hüseyin Cahit bu iddiasında gayet net ve serttir. Kabahatin yazarlarda değil, “bütün hayatları dört beş yüz kelimenin dar ufku içinde ka-palı geçen köylüler”de ve “bunlardan pek farklı olmıyan talihsiz ve kültürsüz kimseler”de oldu-ğunu, tüm bunların anlayacakları surette bir edebiyat, bir yazı lisanı yapmaya kalkmanın hayal peşinde koştuktan başka bir şey olmadığını ileri sürer. Hüseyin Cahit’e göre eğer yazılanların herkes tarafından anlaşılması isteniyorsa yapılması gereken, herkesi okuduğunu anlayacak bir seviyeye yükseltmektir. “Kabahat yazıda değil, okuyanların bir şey bilmemelerindedir” (ss. 270-279).

Hüseyin Cahit’in de, Faik Ali gibi, Cumhuriyet’in millilik çerçevesinin içinden konuşmadığı görülür. Hale Sert’in (2016) de belirttiği üzere, Hüseyin Cahit’in bakış açısının asıl farkı, süregi-den tartışmalardaki geçmişle hesaplaşma tavrını ve Osmanlı dili ve edebiyatı yerine yeni bir dil ve edebiyatı ikame etme arzusunu görmeyerek meseleye basit bir düzlemde, salt dilin sadeleş-mesi ve edebiyatın hâlihazırdaki konumunun değerlendirilmesi açısından bakmasıdır (ss. 61-62). İnkılâp yerine tekâmülü önerirken de, bu doğrultuda inkılâpçı bir müdahaleye denk düşen tasfiyeciliği reddederken de Hüseyin Cahit, tüm bunları temelleyen millî edebiyatın propaganda işlevini gözden geçirir. Şerif Eskin’in (2023) de ortaya koyduğu üzere, yeni Cumhuriyet’in ede-biyat tahayyülünde propaganda edebiyatın temel işlevi haline gelirken, bir edebiyat metninin kanonda bir yer edebilmesini sağlayan dinamiklerden biri de kitlenin genel ortalamasına uygun olmasıdır. Propaganda zemininin kayganlaşmaması amacıyla metinlerin herhangi bir dolayım gerektirmeden doğrudan doğruya yüklendikleri mesajı yalınkat iletecek yetkinliğe ve açıklığa

sahip olmaları; herhangi bir estetik donanım, entelektüel algı yetkinliği ve birikime ihtiyaç duymadan, kısa zamanda, dolaysız olarak alımlanabilecek nitelikte olmaları beklenir (s. 236). Hüseyin Cahit ise devletin ideolojik aygıtına dönüşürken “basitleşecek” ya da “irtifa kaybedecek” bir edebiyata taraftar değildir.

Kurultayın Altıncı Günü: Şiddetli Tartışmalar

Faik Ali ve Hüseyin Cahit’in konuşmaları o kadar şiddetli ve uzun süren tartışmalara neden olur ki kurultayın beşinci gününün kapanışında bir sonraki gün söz alacakların isimleri okunarak paylaşılan programı izlemenin mümkün olmadığı görülür. Hüseyin Cahit’in sözlerini bitirmesinin ardından söz isteyen Hasan Ali Bey dilin tanımı, dilin tarihsel aşamaları, yine tarihsel olarak dile müdahale eden millet örnekleri, bu örnekler de düşünüldüğünde tekâmülün dil meselesindeki geçerliliği ve Hüseyin Cahit’in dil meselesine yaklaşımının determinist ya da fatalist olup olmadığı bağlamında eleştirilerin fitilini ateşler. Bu eleştiriler, Hüseyin Cahit’in konuşma yaptığı birinci celseyle sınırlı kalmaz, Faik Ali’ye yöneltilen eleştirileri de kapsar biçimde ikinci celseye de taşar.

İkinci celsenin hemen başında söz alan Ali Canip; Faik Ali ve Hüseyin Cahit’in konuşmalarının tekâmül vurgusunda ortaklaştığını söyleyerek öncelikle Faik Ali’nin konuşmasını eleştirmek gerektiği üzerinde durur. Faik Ali’nin mensup olduğu Edebiyat-ı Cedide’yi ancak bir süs edebiyatı olarak anarak, doğrudan Faik Ali’yi de “süs tarafının edibi” olarak yaftalar. Faik Ali’nin “Menekşenin Matemî” şiirini adsız bir halk şairinin bir şiiriyle karşılaştırır ve millî edebiyat kanununa rehberlik edecek olanın edebiyatı süs zannedenlerinki değil, bu ikincisi olduğunun altını çizer. Bu süreçte adsız halk şairinin “sade, anlaşılır Türkçe” ile yazdığı şiirinin şiddetli alkışlarla karşılandığı görülürken, Faik Ali’nin “Menekşenin Matemî” şiiri okunduktan sonra kurultay salonuna hâkim olan sessizliktir. Hüseyin Cahit’in konuşmasını da özellikle tekâmül bağlamında değerlendiren Ali Canip, tekâmül ısrarının yeni olmadığını; sadece Faik Ali ve Hüseyin Cahit’in de değil, Süleyman Nazif ve Cenap Şahabettin gibi Servet-i Fünuncuların da zamanında sadelik cereyanı karşısında dillerine doladıkları, tekerleme haline koydukları bir şey olduğunu belirtir. Ali Canip’e göre, Servet-i Fünuncular divan edebiyatı’nın dilini miras alsa da Avrupalı bir kisve ile ortaya çıkmış, smokinli bir divan edebiyatı’nın taraftarlığını yapmış bir topluluktur. Kendi edebiyatlarını üretme sürecinde de işi tekâmüle bırakmamış, kelimeler icat etmiş, tarihî zaruretin aksine hareket etmişlerdir (ss. 285-290).

Kurultayda, Faik Ali ve Hüseyin Cahit’in konuşmalarına yapılan itirazların bu konuşmalarla sınırlı tutulmadığı, bu iki ismin konuşmalarının Servet-i Fünun ya da Edebiyat-ı Cedide’ye dair eleştirilerin ortaya konulmasına mazeret teşkil ettiği görülür. Diğer bir deyişle, Faik Ali ve Hüseyin Cahit’in kurultayın ortak sesiyle uzlaşmayan bir sesin sözcülüğünü yapması, onların bir İmparatorluk edebiyatı olan Edebiyat-ı Cedide’ye bağlılıklarıyla da ilişkilendirilerek, Edebiyat-ı Cedide’nin millî dil ve edebiyat hareketiyle uzlaşmaz karakterinin altının çizilmesine de yarar. Bu noktada, Ali Canip’in cevabında da görüldüğü üzere, Edebiyat-ı Cedide, divan edebiyatı ile yan yana getirilerek, Edebiyat-ı Cedide’nin sadece gayri-millî olduğunu vurgulamakla yetinilmez. Edebiyat-ı Cedide’nin Cumhuriyet’in aynı zamanda Batı yönelimli kültür politikası tarafından makbul bulunabilecek Avrupalılığının de iptal edilmeye çalışıldığı görülür. Ancak Avrupalı gibiymiş gibi görünebilen, oysa yapısı itibarıyla divan edebiyatı kadar Doğulu ve Müslüman olan Edebiyat-ı Cedide, Orhan Tekelioğlu’nun (2003) Erken Cumhuriyet Dönemi söyleminin Osmanlı’yla hesaplaşırken her zaman ondaki “İslâmî” ya da “dinî” öğeyi öne çıkardığına dair tespitini (s. 74) doğrulayan itirazlara hedef olur.

Ali Canip'in ardından söz alan Fazıl Ahmet [Aykaç] de konuşmasına Hüseyin Cahit'i "çok çetin ve çok sarp" sözlerle eleştireceğini haber vererek ancak "onun şahsına karşı hürmetim en küçük bir lekeyi haiz değildir" diye de ekleyerek başlar. Sadece Hüseyin Cahit'e değil, aynı şekilde Faik Ali'ye de şiddetli biçimde itiraz etmek gerektiğini söyleyerek, bu isimlerin konuşmalarını dışarıdan mamur gözüke de içinde "fikir viraneleri, fikir yıkıntuları" saklı olmakla, kurultayın yapılmakta olduğu saraya benzemekle itham eder. "Şatafatlı ve yıldızlı sarayların tavanları altında vaktiyle en çürük, en kof, en manasız kafaların bulun[masına]" dair bu benzetme, sâlonunda "Yaşa!" nidalarıyla karşılanırken, Faik Ali ve Hüseyin Cahit'in İmparatorluk'la, sarayla yan yana getirilmesi millî olana mesafelerinin ortaya koyulmasına yardımcı olur. Fazıl Ahmet de kurultayın ana amaçlarından biri dile nasıl müdahale edileceği olsa da Faik Ali ve Hüseyin Cahit'in dilin müdahale kabul etmeyeceği, işin tekâmüle bırakılması gerektiğini iddia etmesine odaklanır. Verdiği örneklere bakıldığında özellikle Cumhuriyet'in inkılâp hamlesinin tekâmül ısrarının karşısında konumlandırıldığı ve tekâmül taraftarı olmanın Cumhuriyet'in ideallerine ters düştüğünün ispatlanmaya çalışıldığı fark edilir:

Bir adam kalkıp ta, efendiler hilâfet diye bir müessese var, bunu kaldırmak iycap eder dese buna karşı, yok efendim tekâmül kanununa mugayirdir bunu kaldıramayız denebilir mi? Yene farzediniz ki bir adam şöyle söylüyor: İstanbul gibi bu kadar eski bir mazisi, sarayları, camileri olan bir şehir dururken bunu bırakıp ta Ankaraya gitmeğe ve orada birçok masraflarla binalar yapmağa ne lüzum var?

Fazıl Ahmet dil meselesini rejim değişikliğiyle birlikte okuyarak, Türkiye'nin rejiminde olduğu gibi Türk dilinde de demokrasinin benimsendiğini, cumhuriyetin ilan edildiğini belirtir. Bu durumun herkes tarafından aynı şiddette kabul edilmediğini, "eskinin lezzetine alışkın" kimilerinin, kimi "lisan tiryakileri"nin bu vaziyet karşısında ıstırap duyduğunu ifade eder. Ancak Fazıl Ahmet'e göre devir artık tiryakilikten, "uyuşturucu mahiyette olan fikirler"den uyanmak devridir. Mazinin edebiyatını mazide bırakıp, meydana getirilmeye çalışılan yeni ve laik cemiyete uygun bir edebiyatın teşekkülüne çalışmak devridir. Fazıl Ahmet ve Hüseyin Cahit'in yapmaya çalışıldığını, bir afyon müptelasının bütün âlemi esrarkeş yapmaya çabalaması gibi değerlendirir. Artık tarihî harabelere dönüşen mazinin edebiyatını tarihî bir hatıra olarak ziyaret etmek dışında yapılacak bir şey yoktur. Maziye hürmetkârlık gösterir, kıymetşinaslıkta kusur etmezken; geleceğe de nankörlük etmemek gerekir. Nasıl şeyhülislam efendinin çakşırı veya cübbesiyle laboratuvarında, bakteriyolojihanede çalışılmazsa, nasıl fetvahanenin yerini kimyahaneye almışsa mazinin edebiyatının yerini de yeni, millî edebiyat alacaktır (ss. 290-296).

Sadri Ethem de benzer bir düzlemde, tekâmül meselesini tartışmaya açarak "atlamalar"ı da gözden kaçırmamak gerektiği üzerinde durur. 1918-1932 arasını "tekâmülün imkânsız olduğu", birbirine benzemeyen seneler ve birbirine benzemeyen insanlarla dolu özel bir devre olarak alır. Bu devreyi önceleyen "sakat" imparatorluk devresini de özellikle Tanzimat sonrasında tamamen marazi görerek, bu marazi halin bir sürü insan yetiştirdiğini ve bunların bir cinsinin de aldıkları terbiye yüzünden, Türk halkından uzak kaldığını belirtir. Sabri Ethem'in örtük bir biçimde Faik Ali ve Hüseyin Cahit'i bu cins zümreye dâhil ettiği görülür. Bu cinsin zevklerinin, düşüncelerinin zaman zaman matbuat sahasına, zaman zaman mekteplere girdiğini ve nesilleri kendi terbiye tarzlarıyla sürüklemek istediklerini ifade eder. Faik Ali ve Hüseyin Cahit'in taraftarı oldukları tekâmülün bu marazi uzviyetin tekâmülü olduğunu söyleyerek, "marazi uzviyetten, sakat uzviyetten güzel bir şey çıkması imkânı yoktur" diye ekler. Ancak artık yeni bir millet telakkisi söz konusudur ve dünün dil telakkisiyle o günün dil telakkisi de birbirinden farklıdır. Gereken bir inkılâp hamlesidir. Sadri Ethem bu konuda gayet nettir. "Zevklerini maziye bağlayarak maziden

aldıkları ilhamla tekâmül merhalesi arz etmek isteyenler varsa bunun mümkün olmayacağını bilmeleri gerekir.” Artık “yeni ve yepyeni bir cemiyet”, “Türk milleti” vardır. Mazinin zevkiyle artık millet devrine ait bir hareket yapmanın, bir sanat hareketi vücuda getirmenin imkânı yoktur. Millete gereken millet dili olduğundan millet dili olmak için yapılacak şey “daha evvel, ümmet devresinde cemiyetin bünyesine girmiş olan ve üstünlüğünü sırf ümmet camiasında bulduğu için kabul edilmiş olan kelimeleri derhal salıvermek ve derhal yerlerine göndermektir.” Kurultayın amacı da milletin bu konuda nasıl hareket edeceğini belirlemekse eğer Sadri Ethem’e göre Faik Ali ve Hüseyin Cahit bu kurultayı da “lüzumsuz” bulmaktadır. Halk dilini ve halk hâkimiyetini temsil eden kelimelerin mevcut olabilmesi için halkın bizzat hâkimiyetini eline almış olduğu bir devirde tekâmül önermek, Türk dilinin istenen seviyeye ulaşmasını imkânsız hale getirir. Öyle ki Sadri Ethem’in bu öneriyi yani “tekâmül politikası”nı “müdaracı” sözcüğüyle yan yana getirerek telaffuz ettiği görülür. “Kin ve düşmanlığı örtüp dostmuş gibi davranma” anlamındaki bu sözcük, bu önerinin ancak dost görünen düşmandan geleceğini de ima ederek, dile müdahaleye taraftar olmayanları kökten inkılâpçılardan oluşan dost “biz”in dışına çıkarmaya ve düşmanlaştırmaya da işaret eder (ss. 300-303). Burada Gregory Jusdanis’in (1998) kanonlaşmaya içkin görüldüğü hareketin yani bazı yazarlar ve üsluplar gözden düşerken bazılarının da çevreden merkeze itilmesinin (s. 94) ötesinde bir durumun söz konusu olduğunu görmek gerekir. Kurultaya katılan ve kurultayın ortak sesine katılmayan Edebiyat-ı Cedidecilerin düşmanlaştırıldığı; halkın dili ve edebiyatına dayanan yeni bir kanonunun kurulabilmesi için sadece İmparatorluk dilinin ve bu dili cismanileştiren İmparatorluk edebiyatının değil aynı zamanda millî seferberliğe katılmayan Edebiyat-ı Cedidecilerin de kültür alanından tasfiyesinin amaçlandığı hissedilir.

Bu noktada, kurultayın yedinci günü söz alan Halit Ziya’nın millî seferberliğe katılmayanlardan olmadığını belirtmek gerekir. Halit Ziya’nın dil meselesine Faik Ali ve Hüseyin Cahit’inkine benzer bir yerden bakmadığı, bu iki muhalif sese katılmayan ve kurultayın ortak sesini yankılayan bir konuşma yaptığı görülür. Kendini Türkçenin ezeli bir âşığı olarak tanımlayan Halit Ziya’nın Öztürkçeyi müdafaa edeceğini ilan ettiği, bu süreçte de tekâmül ve inkılâbı birlikte kullanmaya gayret ettiği fark edilir (ss. 330-342). Bununla birlikte, kurultayda sert eleştirilere ve itirazlara hedef olan Faik Ali ve Hüseyin Cahit’i de eş bir düzlemde almamak gerekir. Hüseyin Cahit, Edebiyat-ı Cedideci olmanın ötesinde, defalarca İstiklal Mahkemelerinde yargılanan ve bu yargılamalardan birinde, bir süre sonra affedilse de, ömür boyu sürgün cezası alan, “muhalif” kimliğe sahip bir isimdir. Bu nedenle Hüseyin Cahit’in kurultaya davet edilmesi şaşırtıcı bulunabilir. Öyle ki Hüseyin Cahit de bu daveti biraz kaygı verici bulduğunu; kurultaya katılmasa kayıtsızlıkla suçlanacağını; katılsa söyleyeceklerinde alınacak, kızacak bir şeyler bulacaklarını; öyle ya da böyle rahatını kaçıracaklarını yazar. Bu kaygı neticesinde konuşma metnini önce Ruşen Eşref’e göndermeyi teklif ettiğini, Ruşen Eşref kurultayda okunabilir olduğunu onayladığı takdirde kurultaya katılacağını bildirdiğini ekler. Falih Rıfkı Atay ise *Çankaya* adlı eserinde Hüseyin Cahit’in “Eğer Atatürk bu kurultayda belli bir maksat elde etmek istiyorsa benim yazdıklarım güçlük çıkarma mahiyetinde ise yırtınız atınız” dediğini, Atatürk’ün ise Hüseyin Cahit’in tezini yanıtlamak üzere birkaç kişiyi görevlendirdiğini ve Hüseyin Cahit kurultaya gelse de gelmese de Hüseyin Cahit’in yazısının ve hazırlanan yanıtların okunmasını talep ettiğini aktarır. Hüseyin Cahit’in tüm bunlardan habersiz bir biçimde kurultaya hiçbir olay çıkmayacağını umarak gittiğinden bahseden Falih Rıfkı, Hüseyin Cahit’in konuşması esnasında çeşitli söz atmalarla, masalara kalemle vurma gibi tacizlerle karşılaştığını ve bu durumun ona kendisi için hazırlanmış bir tertiple karşı karşıya olduğunu düşündüğünü yazar. Hüseyin Cahit, tertibin bununla da

sınırlı kalmadığını, kurultay sonrasında işsiz kalmasının nedeninin de yaptığı konuşma olduğunu ifade eder (Azman, 1994, ss. 120-122).

Kurultaya geri dönersek, Sadri Ethem'in ardından söz alan felsefe öğretmeni Namdar Bey [Karatay] de Faik Ali ve Hüseyin Cahit'in tekâmül taraftarlığını, fikir ve itiyat esareti bağlamında anlamlandırmaya çalışır. Bir fikir olarak tekâmüle ya da genel olarak Darwinizme esaretin artık modasının geçtiğini belirterek, Darwinizmin o eski kıymetinin kalmadığını, eğer bir tekâmülden bahsedilecekse bunun hamleler, sıçrayışlarla gerçekleştiği hakikatinin ortada olduğunu söyler. İtiyadın ya da alışkanlığın esiri olmayı da fes örneği ile anlatmaya çalışır. Artık fesli görünce insanların garipsediğini ve fesi çirkin bulduğunu söyleyerek, şapka ya da harf inkılâbına atıfla, zorlama olmadan şiddetli ve kapsayıcı bir değişimin olmayacağını, karışıklığın hüküm süreceğini iddia eder. Atlamalarla, sıçramalarla gerçekleşen millî, büyük, kutlu hareketi özbenliğe erişme yolunda hareket olarak tanımlayarak, ancak özbenliğe erişildiğinde inkılâbın ve istiklalın tamam olacağını ifade eder. Servet-i Fünuncuların ve onlardan öncekilerin yani divan edebiyatı şair ve nasirlerinin kendi aralarında konuştuğunu, sınırlı bir okur tabakası, saray için söylediklerini ileri sürerek; artık karşılarında bir halkın, muazzam Türk kütlesinin olduğunu, ne söylenecekse onun anlayacağı şekilde olması gerektiğini ifade eder. Salondan gelen kuvvetli alkışlar, kurultaya katılanların genel fikrinin de bu yönde olduğunu gösterir ki bu alkışların da etkisiyle Namdar Bey sözlerini şu şekilde bitirir: "Biz muallimler harsın, Gazi harsının parmağıyla işaret etmiş olduğu hedefi gördük. Artık önümüzde hiçbir şey duramaz ve durmayacaktır. Eğer yorgunlar varsa, inanmayanlar varsa onlar kenara çekilsinler, yazık olur." Bu kapanış cümlesine Besim Atalay'dan gelen "Çekilmezler!" yanıtı da yine kurultay tutanaklarına dâhil edilir (ss. 303-307).

Kurultayın altıncı gününün üçüncü celsesinde de tartışmalara devam edilir. Ancak bu kez söz önce Hüseyin Cahit'e verilerek, gelen eleştiri ve itirazlara cevap vermesi yani ikinci bir konuşma yapması istenir. Hüseyin Cahit, yanlış anlaşıldığını söyleyerek başladığı konuşmasında kendisinin de dili sadeleştirmek için çalışanlardan olduğunu ve bu işin başarı ile neticeleneceğine inandığını ifade eder. Tekâmüle dair önerisini de biraz yumuşatır ve dile elbette müdahale edilebileceğini ancak bu müdahalenin sınırlı olacağını da görmek gerektiğini söyler. Ali Canip'e cevap verirken de Ali Canip'in Servet-i Fünun edebiyatına hücum ettiğini ancak bunun münakaşa yerinin orası olmadığını belirtmekle yetinir. Servet-i Fünun edebiyatının yaşaması gibi bir iddiasının olmadığını altını çizerek, Servet-i Fünun dili hakkında söylenenlere kendisinin de katıldığını belirtir. Ali Canip'in Servet-i Fünun diline getirdiği eleştiriyi o günün Öztürkçe taraftarlarına çevirerek, aynı Servet-i Fünun örneğinde olduğu gibi kelimelerin zamanın ihtiyacına uyduğu takdirde yaşayacağından hareketle zorla bir kelimeyi yaşatmaya çalışmanın mümkün olmadığını ileri sürer. Sadri Ethem'e cevaben de ne yapılmak isteniyorsa sanki kendisi ona muhalefette bulunuyormuş gibi bir tablonun ortaya koyulduğunu, oysa kendisinin de öz varlığına erişmeye çalışan her Türk gibi bu dil hareketinin bir işçisi olduğunu söyler. Namdar Bey'e de aynı biçimde cevap vererek, kendisinin yeni hareketlerin, ilerlemenin aleyhtarı gibi gösterilmeye çalışıldığını belirtir. Yine halkı okutarak yükseltmeye çalışmanın üzerinde dursa da bu kez halka hitap etmenin gerekliliğinden de bahseder. Kendisine gelen eleştirileri yanlış anlaşılma olarak anıp, aslında katıldığı noktaları sayarken de Hüseyin Cahit'in sürekli alkışlarla dinlendiği görülür (ss. 307-310). Hüseyin Cahit'in cevabına cevap vermek üzere söz alan Samih Rifat da bu alkışlara dikkat çeker. Samih Rifat, Hüseyin Cahit'in iki konuşması arasındaki farklardan bahsederek, ikinci konuşmasında kendisini düzelttiğini ima eder ve alkışları bu "rücu" ile açıklar. Ardından da nokta nokta giderek gayet bilimsel bir çerçeve içinde Hüseyin Cahit'in konuşmasındaki düzeltilmesi gereken yerleri değerlendirir (s. 310-321).

Kurultayın Yedinci Günü: Yeni Cumhuriyet'in Millî Edebiyatı ve Edebiyat-ı Cedide

Kurultayın yedinci günü üçüncü celsede konuşma sırası, bir önceki günün tartışmalarına en sert eleştiri ve itirazlarla katılan Ali Canip'e gelir. Tanzimat'tan sonra yazı dilinin geçirdiği safhalardan bahsedeceğini söyleyen Ali Canip, divan edebiyatı'nı "görüşçe, düşünüşçe milletin öz yaşayışı" ile herhangi bir alakası olmayan bir edebiyat olarak tanımlar. Bu edebiyatın karşısına ise âşık edebiyatını koyar. Ali Canip'e göre, âşık edebiyatı "millî varlığın sadık bir aynası" olarak milletin hayatına dair her şeyi "candan bir duygu ve güzel tatlı bir dille" bünyesinde barındırır. divan edebiyatını "Arapça ve Farişî lafızlar içinde boğulmuş bir şaklabanlık" olarak niteleyen Ali Canip'in bu edebiyatla birlikte asıl Edebiyat-ı Cedide'yi eleştirdiği görülür. Önce, Servet-i Fünun edebiyatının malı diyerek, Tevfik Fikret'in "Ruh-ı Eş'arım" şiirini okuyan Ali Canip, Faik Ali'nin konuşmasının ardından yaptığı gibi, bu şiiri Edebiyat-ı Cedide devrinden yüzlerce yıl evvel yaşamış bir saz şairinin, Âşık Hasan'ın bir şiiri ile karşılaştırır. Bu karşılaştırmada "Bu iki manzumenin hangisi güzel, hangisi şiveli, hangisi Türkçe ve bilhassa hangisi taze?" diye sorar. Bu soru edebîliğin, edebî güzelliğin dille, Türkçe ile ilişkili biçimde tanımlandığını ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda eskimişlik ve tazelik arasında kurulan zıtlık yardımıyla yeni Cumhuriyet'in yeni, millî edebiyatına uygun düşene de işaret eder. Âşık Hasan'ın şiiri, yüzyıllar önce yazılmış olmasıyla hem millî dil Türkçenin yeni bir icat olmadığını, uzun süreli bir geçmişi olduğunu duyurur hem de Osmanlı'nın menfur şeraitinin etkisinden azade kalarak bozulmamışlığını, bu anlamda da bu eskiliğe rağmen tazeliğini ilan eder. "Asırları aşmak maharetini" gösteren de, bu nedenle, Servet-i Fünuncuların "divan edebiyatı artığı" dilleri değil, "Türk milletinin her sınıfına hitap etme kudreti"ne sahip olan Âşık Hasan'ın şiiri olur.

Ali Canip, Servet-i Fünun edebiyatına dair eleştirisini şiirle sınırlı tutmaz. Edebiyat-ı Cedide nesrinin konuşma diliyle, Türkçe ile "alakasızlığı" ve "gafletinin derecesi"ni göstermek için de Halit Ziya'nın *Bir Yazın Tarihi* içindeki "Ölümünden Sonra" hikâyesinden ve Cenap Şahabettin'in *Hac Yolunda*'sından birer parça okur. Bu metinleri de yine beş yüz, altı yüz yıl önce yazılmış nesir parçaları ile karşılaştırır ve Edebiyat-ı Cedide nesrini "münevver tabakanın cansız uydurma bir divan nesri"nin mirasçısı olmakla itham eder. Servet-i Fünuncuların temel hatası da "bu uydurma nesrin manasızlığından yakalarını sıyırıp almış" olmalarıdır ki yakın zamana kadar söz konusu olan da "bir yazı dili fetreti"dir.

Edebiyatın halkın konuştuğu dile tabi olması gerektiğini ileri süren Ali Canip, Servet-i Fünuncuların işte bu hakikati anlayamadığını belirtir. Öyle ki "Bizi anlamak isteyen bizim seviyemize gelmeli" demeleri de kendilerini halktan büsbütün ayrı farz etmelerinden kaynaklanır. Oysa Türkçenin güzelliğini duymak kabiliyetini kazanmış olanlar, bu edebiyatın gayri-tabiiğini ve tuhaflığını fark edebilir.

Ali Canip, kıyametler koparak millî zevkin varlığını inkâr eden Servet-i Fünunculara rağmen tasfiyeciliğin bir cereyan halini aldığını ve yazı dilinin her gün biraz daha Türkçeleştiğini ifade eder. Türkçenin son mahsullerinin sadece dil açısından değil, zevk ve üslup kudreti açısından da Osmanlıca yazan eskilerin eserlerinden "elbette ve elbette" üstün olduğunun altını çizer. Verdiği örnekler arasında Yakup Kadri'den *Erenlerin Bağından*, Fazıl Ahmet'ten *Şeytan Diyor ki*, Ahmet Haşim'den *Bize Göre*, Ruşen Eşref'ten *Damla Damla*, Reşat Nuri'den *Çalığışu*, Refik Halit'ten *Deniz Aşın* bulunur. Yeni edebiyat kanonunun yavaş yavaş belirmeye başladığına, oluşum sürecine geçtiğine de işaret eden bu örnekler, kanona girme başarısının dille bağlantısına da ışık tutar. Öyle ki, bu örneklerin de ortaya koyduğu üzere, Ali Canip'e göre, o günden sonra

divan edebiyatı örneklerinin de Servet-i Fünun edebiyatı örneklerinin de “ancak” tercümeleleri okunacaktır. Çünkü “istikbal Türk’ün ve Türkçenindir” (ss. 354-361).

Sonuc

Birinci Türk Dili Kurultayı, Cumhuriyet’in millî bir kültür inşa etme seferberliğinin ilk duraklarından biridir. Kendisini izleyen diğer kurultayların gündemini de belirleyen bu ilk kurultay, Cumhuriyet Dönemi dil inkılabının ana hatlarını çizen, bu inkılabın resmî devlet politikası haline getirilmesine vesile olan, bu açıdan da dil inkılabını örgütleyen ve kurumsallaştıran bir niteliğe sahiptir (Kaynar ve Kalkan, 2019, s. 447). Birinci Türk Dili Kurultayı, dilin millîlik çerçevesinde yeniden kavramsallaştırıldığını ve kültürel bir yapıtaşını olarak, ilk müdahale edilmesi gereken alanlardan biri olarak alındığını ortaya koyarken; millî bir edebiyatın tasarlanma sürecinin dille ilişkisine de ışık tutar. Harf inkılabıyla açılan, ardından dil inkılabıyla devam eden seferberlik edebiyat inkılabını da içine alırken, kurultay oturumlarında dile getirilenlerin, müşterek biçimde paylaşılanların “1933’ten sonra inkılâp edebiyatı başlığı altında yoğunlaşacak tartışmalar”ın (Çıkla, 2004, s. 435) hazırlayıcısı olduğunu söylemek mümkündür.

Kurultayın dille bağlantılı biçimde ortaya koyduğu edebiyat tasarısına bakıldığında, demokratik, halkçı ve özellikle inkılâpçı vurgularla; dille beraber edebiyatın da millîleştirilmesi gerekliliğinden hareketle edebiyatın da belli ülkelerin hem yansıtıcısı hem üreticisi olarak işlevselleştirilmek istendiğini görülür. Bu süreçte, edebiyatın kaynağı olarak halk önerilirken, halkın dili ve edebiyatında korunduğu düşünülen millî öz benlik yeni edebiyatın da temeli olarak konumlandırılır. Halkın yani milletin öz benliğine kavuşmasını sağlamakla görevlendirilen yeni edebiyatın da öncelikle bunu başarabilmesini sağlayacak bir dile sahip olması şart koşulur. Bu anlamda, “milletin hikâyesini anlatan metinlerden oluşan bir toplam olarak edebiyat kanonu” (Jusdanis, 1998, s. 79) kurulurken, dilin temel ölçüt haline geldiği görülür.

Yeni Cumhuriyet’in yeni edebiyatı, kendi kanonunu oluşturma sürecinde, ötekisini İmparatorluk geçmişiinden üretir. Doğulu, Müslüman ve seçkinci olarak yaftalanan divan edebiyatı, sadece millî bir karakter taşımadığı için değil aynı zamanda millî bir edebiyatın teşekkülünü engellediği için de ağır ithamlarla karşılaşırken; İmparatorluk edebiyatı divan edebiyatı ile sınırlı tutulmaz, özellikle Edebiyat-ı Cedide’ye ciddi eleştiriler getirilir. Avrupai görünse de Doğulu, Müslüman ve seçkinci olma noktasında divan edebiyatı’na denk tutulan Edebiyat-ı Cedide, Ali Canip başta olmak üzere kurultaya katılanlar tarafından millî edebiyatın tanımlanması sürecinde âdeta kuramsal bir nesneye dönüştürülür ve olmaması gerekeni sembolize ederek, olması gerekenin inşasında bir işlev edinir. Bununla birlikte Faik Ali ve özellikle Hüseyin Cahit gibi kurultaya katılan Edebiyat-ı Cedidecilerin dil ve edebiyat meselesinde kurultayın ortak sesinden ayrı düşmesinin de Edebiyat-ı Cedide’ye yöneltilen eleştirileri sağlamlaştırma, somutlama olanağı verdiği fark edilir. Bu açıdan, halkın dili ve edebiyatına dayanan yeni bir kanonun kurulabilmesi için sadece İmparatorluk dilinin ve bu dili cismanileştiren İmparatorluk edebiyatının değil aynı zamanda millî seferberliğe katılmayan Edebiyat-ı Cedidecilerin de kültür alanından tasfiyesinin amaçlandığı görülür.

Kaynaklar

Azman, A. (1994). Türk basınında siyasi bir gazeteci: Hüseyin Cahit Yalçın (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi.

Başçı, P. (Kasım 2007-Mayıs 2008). Yerli edebiyat yurdun malı; herkes onu okumalı: Türk edebiyatı kanonu ve ulusal kimliğin sınırları. *PASAJ*, (6), 44-69.

Birinci Türk dili kurultayı: tezler, müzakere zabıtları. (1933). Maarif Vekâleti.

Çıkla, S. (Haziran/Temmuz/Ağustos 2004). İnkılâp edebiyatı. *Hece Dergisi (Hayat, Edebiyat, Siyaset)*, (90/91/92), 435-441.

Dicle, E. (2013). *Resmî ideoloji sahnede: Kemalist ideolojinin inşasında halkevleri dönemi tiyatro oyunlarının etkisi*. İletişim Yayınları.

Eskin, Ş. (2023). *İnkılâp edebiyatı: Türkiye’de uluslaşma, kültürel inşa seferberliği ve edebiyat*. Dergâh Yayınları.

Jusdanis, G. (1998). *Gecikmiş modernlik ve estetik kültür (Milli edebiyatın icat edilişi)* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.

Kaynar, M. K. ve Kalkan N. (2019). Cumhuriyet’in dil reformunu okumak: köprü mü, paravan mı? *Mukaddime*, 10 (2), 444-469.

Levend, A. S. (1960). *Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri*. TDK Yayınları.

Lewis, G. (2007). *Trajik başarı: Türk dil reformu* (M. F. Uslu, Çev.). Paradigma.

Parla, J. (January 2008). The wounded tongue: Turkey’s language reform and the canonicity of the novel. *PMLA*, 123 (1), 27-40.

Sert, H. H. (2016). Dil devrimi’nin erken cumhuriyet dönemi’nde şiir ve çeviri bağlamında Türk edebiyatı’na etkisi (1932-1950). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bilkent Üniversitesi.

Tekelioğlu, O. (Şubat, Mart, Nisan 2003). Edebiyatta tekil bir ulusal kanonun oluşmasının imkânsızlığı üzerine notlar. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (22), 65-77.

Turan, M. (Temmuz 2023). Siyasal kimlikli aydınların Dil Devrimi’ne etkisi (1932-1952). *Cihannüma (Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi)*, 9 (1), 145-174.